

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА РОБОТА
НА ТЕМУ:
«ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ
СТРАТЕГІЧНОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ»

АНОТАЦІЯ

В науковій роботі під шифром «Податковий потенціал» розглянуті актуальні питання теоретичного та практичного аналізу використання складових податкового потенціалу при стратегічному бюджетному плануванні. Робота виявила недостатньо ефективну якість бюджетного планування та податкового контролю в Україні. Запропоновані рекомендації дозволять збільшити ефективність бюджетування податкових показників як в плановому, так і фактичному аспектах за допомогою відведення важливої ролі нереалізованій складовій податкового потенціалу при плануванні податкових надходжень.

Метою наукової роботи є поглиблення науково обґрунтованих положень та висновків, спрямованих на теоретичний та практичний аналіз податкового потенціалу України, розроблення пропозицій рекомендаційного характеру по реалізації податкового потенціалу з урахуванням досвіду вітчизняної та зарубіжної практики.

Основне завдання наукової роботи – моніторинг сучасних реалій та розробка пропозицій щодо зміцнення фінансової бази держави за рахунок зростання обсягу податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів, враховуючи особливості реалізованої та нереалізованої складових податкового потенціалу.

Наукова новизна роботи полягає у запропонованих перспективних напрямках реалізації податкового потенціалу внаслідок мінімізації втрат податкових надходжень, які становлять нереалізовану складову податкового потенціалу.

Проведений аналіз праць вітчизняних і зарубіжних вчених свідчить про недостатнє опрацювання проблеми сутності нереалізованої складової податкового потенціалу, через який відбувається стримуючий вплив держави на соціально-економічний розвиток суспільства.

Наукова робота містить 3 розділи, загальним обсягом 29 сторінок. Для більш чіткого викладення матеріалу робота містить 8 таблиць та 6 рисунків. У роботі використані законодавчі та нормативні документи України, наукові розробки та навчальні посібники, періодична література, Інтернет-ресурси.

В процесі дослідження особлива увага приділялася науковим дослідженням таких авторів: В. Андрущенко, В. Дем'янишин, Т. Єфименко, О. Кириленко, Т. Коляда, А. Крисоватий, Г. Кучер, І. Лютий, В. Опарін, Л. Сідельникова, А. Соколовська, Л. Тарангул, В. Федосов, І. Чугунов.

У процесі вирішення поставлених завдань використані загальнотеоретичні, економіко-статистичні та економіко-математичні методи.

До роботи додаються копії тез наукових конференцій автора.

Ключові слова: бюджет, податковий потенціал, податкові надходження, податкові втрати, бюджетне планування, податкове прогнозування, податковий контроль.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ДЖЕРЕЛА ЙОГО ФОРМУВАННЯ.....	4
2. АНАЛІЗ РЕАЛІЗОВАНОЇ ТА НЕРЕАЛІЗОВАНОЇ СКЛАДОВИХ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ.....	11
3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ.....	23
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Сьогодні постає актуальне питання підвищення рівня збираності податків до бюджетів всіх рівнів. Враховуючи існуючі вже десятиліттями в Україні тенденції високого рівня тіньової економіки, та, відповідно, недовиконання показників бюджетного планування, що формує дефіцит для запланованих видатків, ефективного механізму досі не існує. Тож, в умовах гармонізації податкового законодавства України, постає необхідність посилення теоретико-методологічного обґрунтування податкового потенціалу, імплементація якого до бюджетного процесу дозволить збільшити обсяг податкових надходжень, і, як наслідок, прискорити темпи соціально-економічного розвитку держави.

Метою наукової роботи є поглиблення науково обґрунтованих положень та висновків, спрямованих на теоретичний та практичний аналіз податкового потенціалу України, розроблення пропозицій рекомендаційного характеру по реалізації податкового потенціалу з урахуванням досвіду вітчизняної та зарубіжної практики.

Основне завдання наукової роботи – моніторинг сучасних реалій та розробка пропозицій щодо зміцнення фінансової бази держави за рахунок зростання обсягу податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів, враховуючи особливості реалізованої та нереалізованої складових податкового потенціалу.

Об'єктом дослідження є податковий потенціал України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичні аспекти оцінки податкового потенціалу у контексті збільшення бюджетних ресурсів держави.

Наукова новизна роботи полягає у запропонованих перспективних напрямах реалізації податкового потенціалу внаслідок мінімізації втрат податкових надходжень, які становлять нереалізовану складову податкового потенціалу.

У процесі вирішення поставлених завдань використані загальнотеоретичні, економіко-статистичні та економіко-математичні методи.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ДЖЕРЕЛА ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Податки в будь-якій державі є основою наповнення як державного, так і місцевих бюджетів. Ефективне функціонування податкової системи забезпечується результатом досягнення планових показників податкових надходжень. Для реалізації останніх, необхідно визначити план з урахуванням максимально можливої бази оподаткування на території країни. Здійсненням цього слугує податковий потенціал, який при визначенні має стати основою для стратегічного бюджетного планування.

На переконання І. Подік, податки становлять особливе місце в системі економічної безпеки, оскільки вони не тільки забезпечують фінансовими ресурсами практично всі складові економічної безпеки (фінансову, соціальну, екологічну, правову тощо), а й виступають інструментом впливу на економічні і соціальні процеси та фактором зворотного зв'язку і залежності функціонування держави від платників податків [20, с. 93].

Для визначення поняття «податковий потенціал» спочатку проаналізуємо дефініцію «потенціал». «Потенціал – наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось» [4, с. 216]. Він характеризує всі наявні на території засоби, які можуть бути використані, тобто максимально можливі.

Розглянемо тлумачення податкового потенціалу з позиції різних вчених:

- потенціал податковий – це максимальна сума податків і зборів (обов'язкових платежів), яку можливо отримати від платників податків протягом певного періоду часу [29, с. 441];

- податковий потенціал можна визначити як реальний національний дохід, зменшений на суму витрат для відтворення життєво необхідних потреб громадян і капіталу, спрямованого на інвестиційні потреби. Такий підхід

дозволяє розглядати податковий потенціал як фактор, що визначає розміри податкових надходжень [11, с. 48];

- податковий потенціал розглянемо як прогнозний обсяг податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, який реалізується через систему взаємодії податкового законодавства, податкових органів та платників податків з метою максимально можливого наповнення бюджетів фінансовими ресурсами з врахуванням мінімально можливих втрат платників податків для стимулювання економічно необхідних процесів у державі [21, с. 156].

Так, Л. Тарангул переконана, що у широкому розумінні поняття «податковий потенціал» регіону – це обсяг реальних і потенційних ресурсів регіону, які підлягають оподаткуванню, а також можуть бути об'єктом оподаткування при розширенні його податкової бази. У більш вузькому розумінні податковий потенціал регіону – це фактичний обсяг податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які акумулює регіон при використанні своїх ресурсів в умовах діючого податкового законодавства [27, с. 11].

В контексті даного дослідження під терміном податковий потенціал слід розуміти максимально можливу базу оподаткування в країні з урахуванням показників податкових втрат, в тому числі за рахунок умисної несплати податків (податковий борг, податкові пільги, ухилення від оподаткування).

На думку Ю. Іванова, податковий потенціал визначається трьома основними чинниками: ступенем відкритості економіки, рівнем її розвитку і доходу, структурою доходів [10, с. 35]. Тобто, підтверджується вплив системи оподаткування на макроекономічний стан держави.

Податковий потенціал доволі тісно пов'язаний із більшістю елементів оподаткування, а саме: об'єктом оподаткування, податковою базою, податковою ставкою, податковим періодом, податковими пільгами. Причому податкова база та об'єкт оподаткування здійснюють вплив на обсяг податкового потенціалу, а при впливі на податкову ставку, податкові пільги і податковий період можна здійснювати вплив на реалізацію податкового

потенціалу [21, с. 157]. Тому, використовуючи податковий потенціал при визначенні планових показників, можна визначити всю реальну базу оподаткування за певний період.

Потенціал податків як «вбудованого регулятора» активно використовують усі країни, в тому числі з метою забезпечення економічної безпеки національної економіки. Саме податкове регулювання може забезпечувати прискорення чи гальмування економічного розвитку в окремих галузях і на окремих територіях, щодо певних видів економічної діяльності, перерозподіл коштів між галузями і секторами економіки [20, с. 93].

I. Подік переконує, що саме така значущість податкової складової для функціонування національної економіки та формування економічної безпеки є підставою говорити, що вона може бути виділена, як окремий елемент системи економічної безпеки у складі підсистеми фінансової безпеки [20, с. 93].

Реалізація податкового потенціалу забезпечується за умов виконання його складових. Розглянемо складові податкового потенціалу (рис. 1).

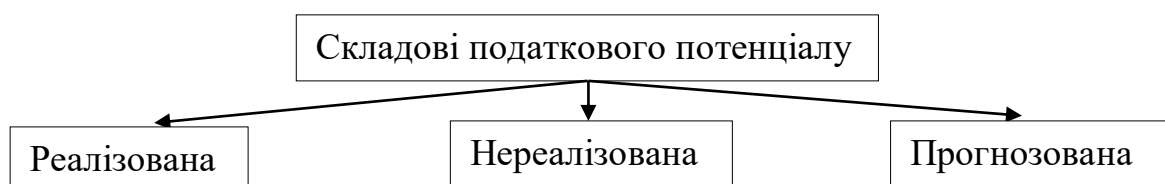

Рис. 1. Складові податкового потенціалу*

*Складено автором за даними джерела [30, с. 139].

Джерелами формування податкового потенціалу є потенційні податкові надходження, можливості платників податків, ресурси бази оподаткування, тобто податкові бази та ставки [21, с. 157]. Отже, реалізована складова податкового потенціалу характеризує фактичні податкові надходження, тобто це всі сплачені платниками податки.

Реалізація податкового потенціалу здійснює безпосередній вплив на рівень соціально-економічного розвитку країни, мобілізуючи можливості бюджету та підтримуючи фінансову рівновагу країни [18, с. 144].

На думку А. Крисоватого, мобілізація податків, зборів, обов'язкових платежів у повному обсязі до бюджетів становить реалізовану складову податкового потенціалу, а до нереалізованої частини можна зарахувати існуючі в економіці України податкові пільги [14, с. 37].

Отже, нереалізована складова податкового потенціалу характеризується втратами податкових надходжень держави за рахунок надання податкових пільг, податкового боргу та інструментів ухилення від оподаткування таких як тіньова економіка. Податкові пільги, в свою чергу, повністю або частково звільняють платника податків від їх сплати. Компенсувати збитки, завдані доходам держави податковими пільгами, можна шляхом прискорення соціально-економічного розвитку від їх застосування. Тому, перелік об'єктів преференційного оподаткування має бути економічно обґрунтованим. «За допомогою інструментів податкового регулювання і способів його реалізації, зокрема податкових ставок, фінансових санкцій і преференцій держава ставить правові вимоги до всіх суб'єктів господарювання щодо ефективного ведення господарства», - зазначають А. Крисоватий та Г. Василевська [13, с. 9]. І. Подік та Ю. Гончаров підкреслюють, що саме податкове регулювання може забезпечувати прискорення чи гальмування економічного розвитку в окремих галузях і на окремих територіях щодо певних видів економічної діяльності, перерозподіл коштів між галузями та секторами економіки [20, с. 93].

А. Соколовська констатує, що якщо для платника податків використання податкових пільг полегшує податковий тягар, збільшуючи тим самим фінансові ресурси, котрі залишаються в його розпорядженні, то для держави це – втрачені податкові доходи бюджету (як зворотний бік полегшення податкового тягара) [26, с. 25]. Нереалізована складова податкового потенціалу у вигляді наданих податкових преференцій зумовлює податкові витрати, які не надійшли до бюджетів.

А. Крисоватий і Г. Василевська трактують дану дефініцію так:

«податкові преференції – це переваги у сфері оподаткування, які надаються конкретним територіям, певним видам діяльності, юридичним або фізичним особам для стимулювання господарської активності, соціального захисту, а також з метою легалізації тіньових грошових потоків» [13, с. 23]. Як вже було зазначено, податкові преференції надаються з метою полегшення навантаження на соціально незахищені верстви населення або прискорення розвитку необхідних галузей (медицина, науково-технічний прогрес), а також стимулюючи до інвестицій у вітчизняну економіку. Вчені вважають, що соціально-економічна доцільність преференційного оподаткування – це форма вияву дієвості функціонування податкових преференцій та їхнього впливу на соціально-економічний розвиток суспільства [13, с. 40].

З огляду на це, податкові витрати є державними витратами, котрі реалізуються через положення податкового законодавства з метою отримання певного суспільно значимого соціально-економічного ефекту [26, с. 26]. Тож, регулюючий вплив податкових преференцій повинен бути впроваджений відповідно до пріоритетних цілей та завдань бюджетно-податкової політики держави. В свою чергу, застосування податкових пільг має бути націлене на очікуваний зворотній ефект розширення бази оподаткування, вони не мають призводити до податкових втрат.

Для досягнення цілей держава повинна насамперед дати аналітичну оцінку соціально-економічному середовищу та визначити пріоритетні напрями її здобуття на умовах раціонального використання податкових преференцій [13, с. 105].

Таким чином, податкове регулювання, як процес, базується на свідомому, активному й цілеспрямованому використанні існуючої незалежно від волі суб'єктів управління регулюючої функції податків задля отримання певних соціально-економічних результатів. Тобто регулююча функція податків є основою податкового регулювання [10, с. 15].

Аналіз прогнозованої складової податкового потенціалу розпочнемо з трактування сутності понять «план» та «прогноз».

Прогноз – це наукове обґрунтування, ймовірне судження про можливі стани об'єкта у майбутньому, про альтернативні шляхи і терміни його здійснення. Метою прогнозу є мінімізація рівня невизначеності, у межах якого органи державної влади, які приймають рішення, можуть ефективно здійснювати свої функціональні повноваження [14, с. 6].

Планування спрямоване на прийняття та практичне здійснення управлінських рішень; мета прогнозування – створити наукові передумови для їх прийняття, що передбачає науковий аналіз тенденцій та варіантне передбачення майбутнього розвитку суспільного виробництва з урахуванням оцінки можливих наслідків прийнятих рішень; обґрунтування напрямів соціально-економічного та науково-технічного розвитку [14, с. 17]. Саме за допомогою бюджетного планування можна забезпечити належне функціонування бюджетної системи держави, поступове зростання темпів соціально-економічного розвитку, якщо таке передбачено соціально-економічною стратегією [30, с. 156].

А. Крисоватий вважає, що прогнозування являє собою дослідницьку базу планування, що має, однак, власну методологічну і методичну основу, багато в чому відмінну від планування [14, с. 16]. Погоджуємось з позицією, відповідно до якої основою для планування покладено прогнозування. Адже для того, щоб план мав високу ймовірність бути наближеним до фактичного результату, необхідно застосувати прогнозування, оскільки тільки воно дасть оцінку досяжності плану в реальних теперішніх умовах.

На думку С. Юрія, В. Дем'янишина та О. Кириленко, бюджетне прогнозування – це дослідження та розробка на довготермінову перспективу ймовірних шляхів розвитку ситуації у сфері бюджетних ресурсів держави, які забезпечують стабільне фінансове становище держави у майбутньому [30, с. 157].

Саме прогнозування передбачає, яким способом можна реалізувати поставлені перед державою цілі, в той час коли планування визначає їх.

Підсумовуючи вищевикладені визначення бюджетного планування та бюджетного прогнозування різних науковців, можна узагальнити у чому

полягає відмінність між двома пов'язаними між собою складовими бюджетної системи:

- бюджетне планування – це комплекс заходів, спрямованих на визначення, передбачення та досягнення єдиної мети бюджетної системи;

- бюджетне прогнозування – це комплекс науково-практичних, рекомендаційних заходів, спрямованих на дослідження, розробку всіх можливих потенційних результатів досягнення єдиної мети в майбутньому.

Тож, прогнозована складова податкового потенціалу, яка забезпечить реалізацію поставлених податковою політикою держави цілей, відіграє важливу роль при його визначенні. І взаємозв'язок між ними пояснюється тим, що потенційні показники мають бути основою для бюджетного планування податкових надходжень. В той же час, планування, яке включає в себе прогнозовану частину, повинно відповідати податковому потенціалу. Адже, тільки правильно визначивши цілі податкової політики, можна аналізувати причини невідповідності планових показників податкових надходжень з фактичними. Досягнення плану характеризуватиметься ефективною податковою політикою держави без порушень податкового законодавства у частині несплати податків.

Водночас, як свідчить практика, через низький рівень прогнозування в бюджетному процесі існують проблеми соціально-економічного розвитку, які викликані, зокрема, неефективним управлінням і використанням бюджетних коштів [22, с. 44].

Загалом, показник податкового потенціалу має істотне аналітичне значення та може використовуватися для різних цілей:

- для прогнозування і планування податкових надходжень у бюджет;
- для визначення трансфертів у процесі регулювання міжбюджетних відносин на користь регіонів та галузей, що потребують фінансової підтримки;
- для вирішення питань розвитку та підвищення ефективності податкової системи.

2. АНАЛІЗ РЕАЛІЗОВАНОЇ ТА НЕРЕАЛІЗОВАНОЇ СКЛАДОВИХ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Реалізація податкового потенціалу, що забезпечить відповідність між плановими та фактичними показниками бюджетного планування податкових надходжень, є пріоритетним завданням бюджетної стратегії.

Визначаючи пріоритети бюджетної стратегії України, необхідно усвідомлювати, що пріоритети – це найважливіші соціально-економічні процеси, на стимулювання яких певний період часу спрямовується переважна частина ресурсів за допомогою відповідних методів і підходів [12, с. 270].

Для початку, визначимо реалізовану складову податкового потенціалу України, тобто розглянемо суму фактичних податкових надходжень Зведеного бюджету України за 2010-2017 роки (табл. 1).

За даними таблиці 1 можна зробити висновок, що податкові надходження займають значну питому вагу серед доходів за останні 8 років: від 74,54% у 2010 році до 83,98% у 2011 році. Тобто, реалізована складова податкового потенціалу, у вигляді фактичних податкових надходжень, займає найбільшу частку серед усіх видів бюджетних доходів.

Аналіз показав, що основними бюджетоутворюючими податками в Україні є: податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок, податок на прибуток підприємств. «Значний фіскальний потенціал характерний для прибуткових податків, що пов'язано, насамперед, з широкою базою оподаткування, прямою залежністю між доходами платника і його платежами до бюджету, можливістю маніпулювання податковими ставками в інтересах формування бюджетних ресурсів держави» [24, с. 214]. Поряд з цим, податки на споживання у сукупній структурі податкових надходжень також займають вагому частку, оскільки їх вартість закладена в ціну товарів, які є об'єктами оподаткування.

Структура податкових надходжень Зведеного бюджету України за
2010-2017 роки, млрд. грн. *

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Доходи	314,51	398,55	445,53	442,79	456,07	652,03	782,86	1 016,79
з них:								
Податкові надходження	234,45	334,69	360,57	353,97	367,51	507,64	650,78	828,16
Питома вага у доходах, %	74,54	83,98	80,93	79,94	80,58	77,85	83,13	81,45
у тому числі:								
Податок на доходи фізичних осіб	51,03	60,22	68,09	72,15	75,20	99,98	138,78	185,69
Податок на прибуток підприємств	40,36	55,10	55,79	54,99	40,20	39,05	60,22	73,40
Рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	12,71	35,97	35,19	34,56	39,58	49,20	46,89	51,12
Податок на додану вартість	86,32	130,09	138,83	128,27	139,02	178,45	235,51	313,98
Акцизний податок	28,32	33,92	38,43	36,67	45,10	70,80	101,75	121,45
Мито	9,07	11,77	13,19	13,34	12,61	40,30	20,37	24,54
Місцеві податки	0,82	2,50	5,46	7,32	8,06	27,04	42,26	53,28
Інші податки та збори	5,83	5,11	5,59	6,66	7,74	2,81	5,00	4,70

* Примітка. Складено автором за даними [15]

Нереалізована складова податкового потенціалу формує втрати бюджетних ресурсів держави внаслідок ненадходження до бюджету податкових платежів в результаті накопичення податкового боргу, надання податкових пільг та умисного ухилення платників від сплати податків.

Ухилення від сплати податків – нелегальний шлях зменшення податкових зобов'язань, заснований на свідомому використанні методів приховування доходів і майна від податкових органів і недостовірності бухгалтерської і податкової звітності [23, с. 473]. За цих умов зниження податкових виплат відбувається за допомогою здійснення платником податків податкових правопорушень чи навіть злочинів, тобто шляхом

прямого порушення податкового законодавства [29, с. 542].

Існування явища ухилення від оподаткування зумовлене, насамперед, бажанням платників зберегти свої доходи та не сплачувати певну їх частку у вигляді обов'язкових податкових відрахувань до бюджетів. «Якщо одні люди платять податки беззастережно, то чому другі ухиляються, – ось справжня соціально-психологічна загадка податкової моралі», – цілком доречно зауважує В. Андрущенко [21, с. 216].

У контексті дослідження нереалізованої складової податкового потенціалу доцільно розглянути такі терміни як: «податковий розрив», «податкові витрати» та «податкові втрати».

На думку О. Десятнюк, податковий розрив – це різниця між податками й зборами, що повинні сплатити платники, і тими платежами, які фактично надійшли до бюджету [5, с. 13]. Водночас «податкові витрати – це обов'язкові та необхідні затрати держави, викликані наданням податкових пільг, списанням податкового боргу, відтермінуванням сплати податкових платежів тощо» [5, с. 12].

Л. Сідельникова вважає, що поняття «податкові втрати» є узагальнюючим та включає в себе потенційно можливі обсяги податкових надходжень, які державний та місцеві бюджети не отримали в результаті існування феноменів «податкові розриви» та «податкові витрати», а обсяг втрат бюджетних ресурсів держави в частині їх податкової складової дорівнює сумі наданих податкових пільг, непогашеного податкового боргу і втрат податкових надходжень внаслідок функціонування тіньової економіки [25, с. 312].

Тіньовою є участь у законній економічній діяльності з використанням недосконалої законодавства або інших методів і засобів тіньової діяльності, що відбувається за межами нагляду органів державної влади з метою незаконного виведення коштів за кордон, нелегальної приватизації, нецільового використання бюджетних коштів, порушення правил конкуренції при державних закупівлях, зниження витрат за рахунок

недотримання ліцензійних умов, а також ухилення від:

- окремих адміністративних процедур, таких як заповнення статистичної звітності, інших регламентованих документів тощо;
- дотримання стандартів мінімального розміру заробітної плати, максимальної тривалості робочого дня, безпеки та санітарних норм;
- сплати обов'язкових платежів [8, с. 234-235].

Рівень тіньової економіки багатьох країн світу досліджує німецький професор Лінцького університету Ф. Шнайдер. Розглянемо показники тіньової економіки, визначені Ф. Шнайдером в Україні та 27 країнах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС) за 2015-2017 роки (рис. 2).

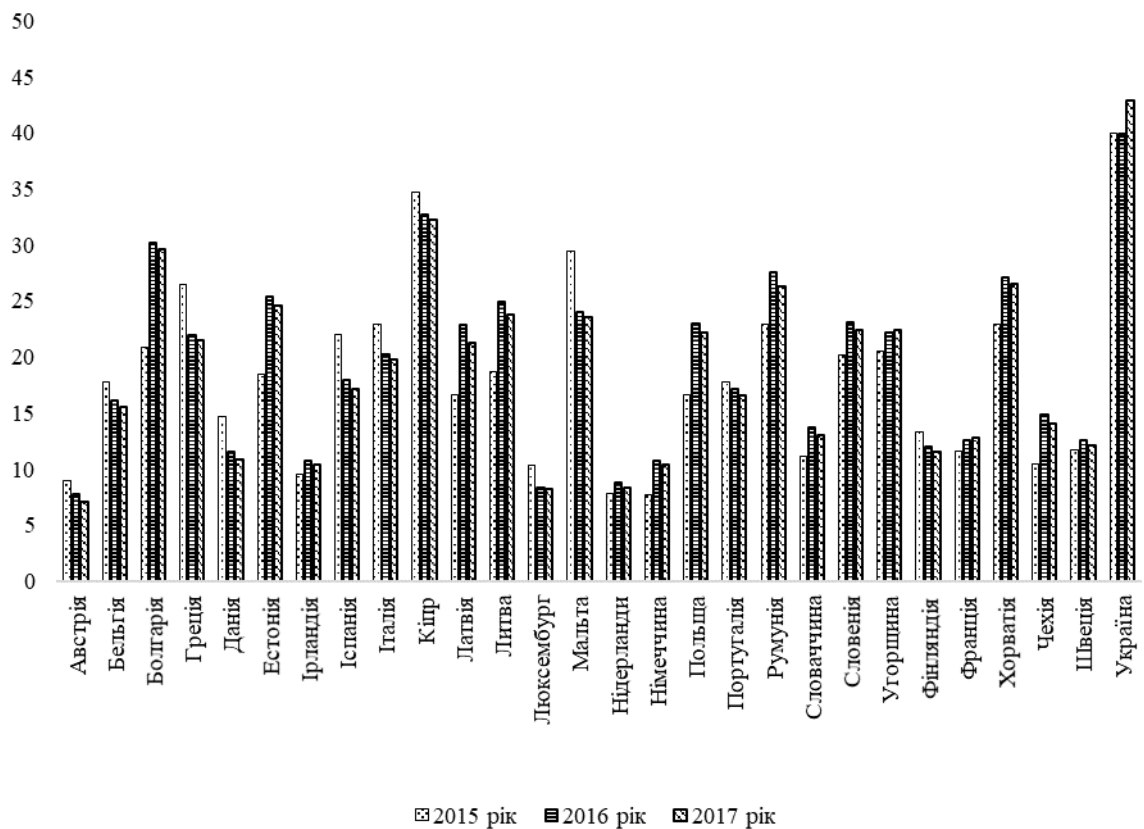

Рис. 2. Рівень тіньової економіки України та 27 країн ЄС за 2015-2017 роки, % до офіційного ВВП *

* Примітка. Складено автором за даними [32, с.18]

Рівень тіньової економіки України порівняно з країнами ЄС значно вищий і знаходиться в межах 40-45% протягом аналізованих років. Близько

половини національної економіки знаходиться в нелегальній її частині, що породжує значні збитки державі від несплачених податків.

Спостерігаємо тенденцію нижчого рівня тіньової економіки у північних та західних країнах Європи (Ірландія, Фінляндія, Швеція, Австрія, Люксембург, Німеччина, Нідерланди, Франція) та вищого рівня у південних та центральних країнах ЄС (Італія, Хорватія, Греція, Мальта, Кіпр, Румунія).

Визначимо втрати Зведеного бюджету України внаслідок тіньової економіки за 2010-2017 роки (табл. 2).

Таблиця 2

Втрати податкових надходжень від тіньової економіки*

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Валовий внутрішній продукт (ВВП), млрд. грн.	1082,6	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7	1979,5	2383,2	2982,9
Інтегральний показник рівня тіньової економіки, визначений Міністерством економічного розвитку і торгівлі України (у % до обсягу офіційного ВВП)	38	34	34	35	43	40	35	32
Потенційний рівень ВВП, млрд. грн.	1494,0	1764,2	1887,9	1964,2	2240,4	2771,2	3217,3	3937,5
Податкові надходження Зведеного бюджету України, млрд. грн.	234,5	334,7	360,6	354,0	367,5	507,6	650,8	828,2
Бюджетний податковий коефіцієнт, %	21,66	25,42	25,59	24,33	23,46	25,65	27,31	27,76
Потенційні податкові надходження, млрд. грн.	323,5	448,5	483,2	477,9	525,5	710,7	878,6	1093,2
Податкові втрати від тіньової економіки, млрд. грн.	89,0	113,8	122,6	123,9	158,0	203,1	227,8	265,0

* Примітка. Складено автором за даними [15; 17]

Податкові розриви від тіньової економіки за період 2010-2017 років зросли в Україні майже втричі (з 89 млрд. грн. до 265 млрд. грн.). При цьому, рівень тіньової економіки, розрахований Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, в період з 2010 року до 2013 року поступово знижувався з 38% до 35%. У 2014 році інтегральний показник зріс до 43%, що обумовлено надскладним в соціально-економічному плані становищем країни. І поступово останні 4 роки рівень тіньової економіки має тенденцію до спаду: з 43% до 32% офіційного ВВП.

Тіньова економіка суттєво знижує податковий потенціал держави, порушує одні з основних принципів оподаткування (соціальної справедливості та загальності оподаткування) та є засобом ухилення від сплати податків. Тому, протидія тіньовій економіці є запорукою підвищення податкового потенціалу держави.

Отже, щороку близько третини фактичних податкових надходжень не надходить до бюджету через надто високий рівень тіньової економіки в Україні. Завдані збитки в результаті тіньової економіки покриваються за рахунок платників, які сумлінно дотримуються свого податкового обов'язку: спостерігаємо щорічне збільшення бюджетного податкового коефіцієнту. «Податкове навантаження є однією з найважливіших характеристик податкової системи, що являє собою узагальнений теоретичний вияв впливу оподаткування на економіку (суспільство) загалом та окремих економічних агентів», - підкреслює А. Соколовська [7, с. 47]. Рівень податкового навантаження на платників податків повинен бути не надто обтяжливим та давати змогу суб'єктам оподаткування достатньо фінансувати власні затрати, інвестуючи у вітчизняну економіку. Адже високі ставки податкових платежів часто є причиною ухилення від оподаткування задля збереження власних доходів. Так, Т. Єфименко наголошує, що особливо актуальним є завдання системного зниження податкових ставок. Податкова лібералізація є одним із важливих важелів стимулювання ділової активності та підвищення конкурентоспроможності національних виробників на світових ринках [8, с. 240].

Функціонування податкової системи має бути спрямоване на збільшення податкових надходжень не шляхом підвищення податкового навантаження, а через стимулювання економічної активності суб'єктів господарювання; як наслідок, відбуватиметься розширення бази оподаткування і, відповідно, приріст податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів [28, с. 146].

Також зазначимо нерівномірний розподіл податкового навантаження на платників в результаті дій суб'єктів оподаткування, які відмовляються від добровільної легалізації своєї бази оподаткування та, відповідно, сплати податків, і, в свою чергу, частково перекладають податковий тягар на тих платників, які сумлінно виконують свій податковий обов'язок. «Залежно від того, наскільки потужними виявляються суб'єктивні чинники, що скорочують надходження до бюджету, – процедури ухилення від оподаткування та уникнення оподаткування на підставі податкових пільг та недосконалої самої системи оподаткування, настільки податкове навантаження перекладається на осіб, які не ухиляються від оподаткування», – констатує Т. Єфименко [8, с. 240].

В системі нереалізованої складової податкового потенціалу поряд з тіньовою економікою має місце несплата суб'єктами оподаткування визначеного податкового зобов'язання, що формує податковий борг. О. Десятнюк під соціально-економічним змістом податкового боргу пропонує розглядати фіскальний наслідок безпосереднього невиконання або неналежного виконання платниками податків своїх соціальних зобов'язань, які проявляються у вигляді обов'язкових платежів до бюджетів та державних цільових фондів [6, с. 13]. Загроза накопичення та непогашення податкового боргу тягне за собою збитки, завдані державі платниками податків у зв'язку з неможливістю або небажанням виконання свого податкового обов'язку. Проаналізуємо динаміку загальної суми податкового боргу в Україні за 2010-2017 роки (рис. 3).

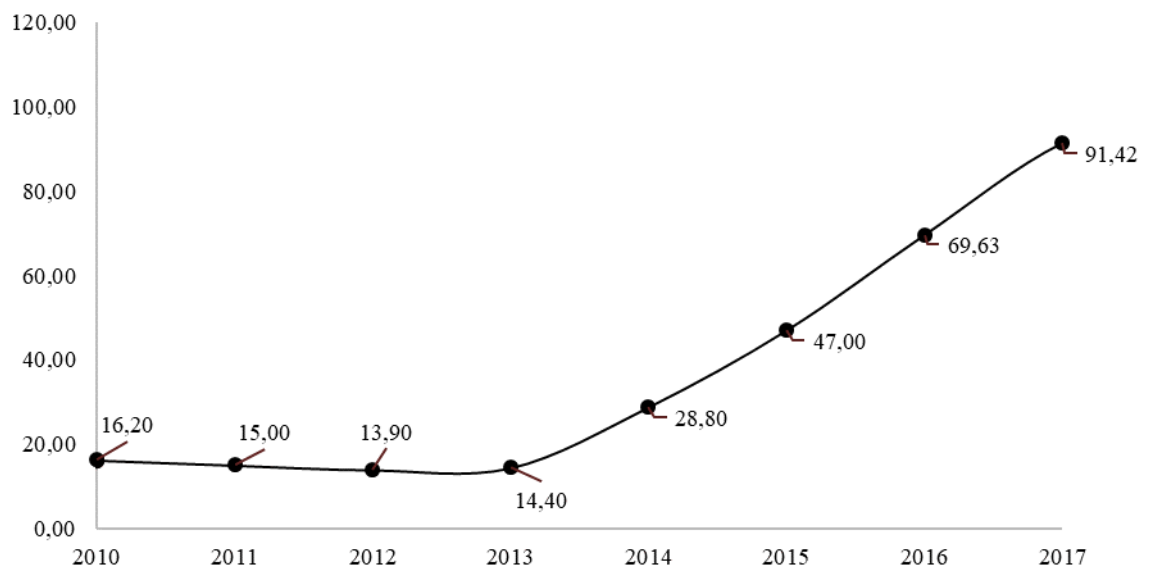

Рис. 3. Загальна сума податкового боргу України протягом 2010-2017 років, млрд. грн. *

* Примітка. Складено автором за даними [16]

Спостерігаємо щорічне збільшення обсягу податкового боргу, протягом 2010-2017 років загальна сума заборгованості зростає з 16,20 млрд. грн. до 91,42 млрд. грн. (більш ніж у 5 разів). Одним з головних чинників зростання обсягів податкового боргу є очікування платниками списання своєї заборгованості перед бюджетом, але податкова політика має бути побудована на принципі примусового стягнення податкових платежів з тих, хто недотримується податкового обов'язку, а не навпаки.

Нейтралізація факторів зниження рівня добровільності сплати податків є актуальною проблемою управління податковою заборгованістю і забезпечить розв'язання комплексу суперечностей, характерних для сучасного стану податкових відносин [6, с. 14].

Проаналізуємо також такий елемент нереалізованої складової як податкові пільги. «Податкові пільги – часткове або повне звільнення фізичних чи юридичних осіб від сплати податків. Є одним з елементів пільгової політики і має на меті соціальні або економічні цілі» [9, с. 236].

Згідно з Податковим кодексом України, податкова пільга надається шляхом:

- податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору;
- зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору;
- встановлення зниженої ставки податку та збору;
- звільнення від сплати податку та збору [19].

Здійснимо аналіз суми наданих податкових пільг платникам податків за період з 2010 по 2017 роки (рис. 4).

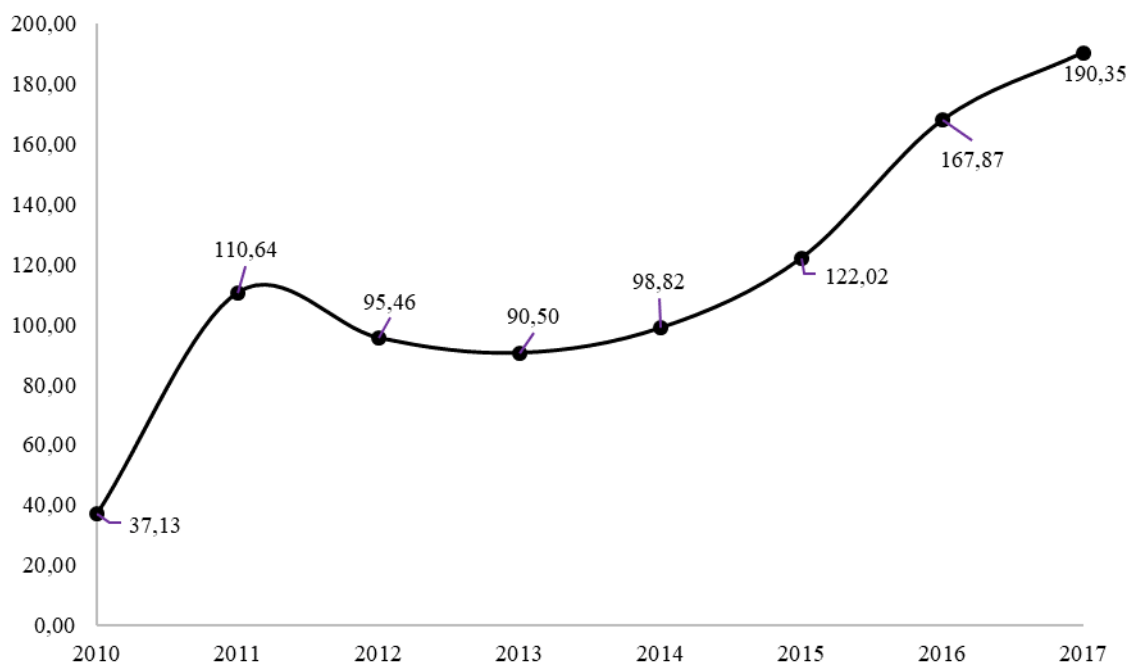

Рис. 4. Сума несплачених в Україні податків у зв'язку з отриманням податкових пільг за 2010-2017 роки, млрд. грн.

* Примітка. Складено автором за даними [16]

Як свідчить аналіз, сума несплачених в Україні податків у зв'язку з наданням платникам податків податкових преференцій збільшується: з 37,13 млрд. грн. у 2010 році до 190,35 млрд. грн. у 2017 році. Тенденція до зменшення сум несплачених податків спостерігається протягом 2012-2014 років. Констатуємо, що обсяг збитків, що завдають податкові пільги,

постійно зростає, а тому необхідно скорочувати кількість об'єктів преференційного оподаткування.

Податкові пільги мають на меті, насамперед, реалізацію регулюючого потенціалу податків, стимулюючи платників до інвестицій у певну галузь. Але поряд з цим, необхідно усвідомлювати, що податкові пільги тим самим завдають державі збитки. Компенсувати їх можна шляхом прискорення інвестиційної активності населення, стимулюючи до активізації фінансування в об'єкти пільгового оподаткування. Але якщо збитки від наданих пільг лише збільшуються, а їх регулятивне спрямування не дає бажаного результату, то необхідно переглянути доцільність їх застосування. На жаль, податкові пільги часто слугують схемою ухилення від оподаткування. Безпідставно застосовуючи їх, платники не сплачують або значно мінімізують своє податкове зобов'язання.

Отже, є значний вплив втрат бюджету від надання податкових пільг та податкового боргу на обсяги податкових надходжень [5, с. 142].

Розглянемо загальний розмір втрат зведеного бюджету від нереалізованої складової податкового потенціалу України протягом 2010-2017 років (табл. 3).

Таблиця 3

Податкові втрати від нереалізованої складової
податкового потенціалу України за 2010-2017 роки *

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Податковий розрив від тіньової економіки, млрд. грн.	89,09	113,79	122,59	123,89	158,03	203,05	227,77	265,01
<i>Питома вага, %</i>	<i>62,57</i>	<i>47,53</i>	<i>52,85</i>	<i>54,15</i>	<i>55,32</i>	<i>54,57</i>	<i>48,95</i>	<i>48,47</i>
Податкові втрати від наданих податкових пільг, млрд. грн.	37,10	110,64	95,46	90,50	98,82	122,02	167,87	190,35
<i>Питома вага, %</i>	<i>26,06</i>	<i>46,21</i>	<i>41,16</i>	<i>39,56</i>	<i>34,59</i>	<i>32,79</i>	<i>36,08</i>	<i>34,81</i>
Загальна сума податкового боргу, млрд. грн.	16,20	15,00	13,90	14,40	28,80	47,00	69,63	91,42
<i>Питома вага, %</i>	<i>11,38</i>	<i>6,26</i>	<i>5,99</i>	<i>6,29</i>	<i>10,08</i>	<i>12,63</i>	<i>14,97</i>	<i>16,72</i>
Всього, млрд. грн.	142,39	239,43	231,95	228,79	285,65	372,07	465,27	546,78

* Примітка. Розрахована автором за даними табл. 2, рис. 2-3.

Обсяг податкових розривів зріс зі 142,39 млрд. грн. у 2010 році до 546,78 млрд. грн. у 2017 році (більш ніж у 3 рази). Загалом, втрати перевищують половину фактичних податкових надходжень, які надійшли до Зведеного бюджету України. Основним джерелом податкових втрат є тіньова економіка, через що значна частка ВВП залишається прихованою. В середньому, за період 2010-2017 років 53,05% всіх збитків бюджету завдала тіньова економіка, 36,41% – податкові пільги і 10,54% – податковий борг.

Відсутність системного підходу до оцінювання ефективності податкових пільг в Україні суттєво зменшує їх податковий потенціал як інструменту державного регулювання соціально-економічних процесів. І. Чугунов вважає, що важливо встановлювати виважені критерії та вимоги щодо надання податкових пільг з метою уникнення необґрунтованих втрат доходів бюджету. Надання податкових пільг необхідно здійснювати в межах пріоритетів державної соціально-економічної політики [31, с. 83].

Вагомим соціально-економічним наслідком податкових втрат також є зниження інвестиційно-інноваційного потенціалу держави. Податкові втрати призводять до вилучення ресурсів із процесів суспільного та економічного відтворення, а також до нестачі інвестиційних ресурсів, що зумовлює зниження здатності мобілізувати інвестиційні ресурси й ефективно їх відтворювати [5, с. 98].

Проведений нами аналіз показав, що нереалізована складова податкового потенціалу внаслідок існування тіньової економіки, податкового боргу та податкових пільг щороку завдає державі величезні збитки, які мали б слугувати джерелом зростання доходів бюджету для достатнього фінансування бюджетних видатків. І хоча податкові пільги мають бути в податковій системі, оскільки в них переважає стимулюючий характер, то податковий борг та тіньова економіка є інструментами протиправних дій платників податків в контексті умисного ухилення від оподаткування, що призводить не тільки до податкових розривів, а й до соціальної напруженості в суспільстві через нерівність між платниками. Саме через високий рівень

податкового боргу та тіньової економіки продовжують швидкими темпами зростати обсяги податкових втрат. Мінімізувати обсяги ухилення від оподаткування, які призводять до значних податкових втрат держави, можна шляхом посилення податкового контролю та підвищення відповідальності за несплату податків. Саме зробивши ухилення від оподаткування не вигідним, порівняно з добровільним виконанням податкового обов'язку, можна протидіяти схемам ухилення та легалізувати частину національної економіки із тіньової.

Ефективні стратегічні рішення щодо забезпечення потенційного рівня податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів мають базуватися на пошуку інструментарію мінімізації податкових втрат бюджетних ресурсів, оскільки збитки, завдані державі нереалізованою складовою податкового потенціалу, досить вагомі. Насамперед, необхідно продовжити практичний аспект дослідження, направлений на удосконалення механізму реалізації податкового потенціалу України, з використанням всіх його складових, як одного із найважливіших елементів бюджетних можливостей держави.

Водночас, прогнозування податкових надходжень з урахуванням нереалізованої складової податкового потенціалу слугує засобом визначення передбачуваного рівня потенційних податкових надходжень, що дозволить завчасно виявити та впровадити оптимізаційні заходи по усуненню дисбалансів між плановими та фактичними показниками податкової компоненти бюджетних ресурсів держави.

Отже, податковий потенціал формують реалізована, нереалізована та прогнозована складові. Розглядаючи їх в якості основи бюджетного планування податкових надходжень, постає необхідність у врахуванні потенціалу кожної складової окремо.

3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Від якісного рівня прогнозування податкових надходжень залежать темпи соціально-економічного розвитку країни, тому для підвищення ефективності прогнозування пропонуємо брати за основу весь податковий потенціал держави. Як зазначає В. Баранова, прогнозована складова податкового потенціалу передбачає можливість розширення його обсягів за рахунок економічного зростання і приросту ВВП, тобто розширеного відтворення виробництва на діючих підприємствах та створення нових підприємств, видів економічної діяльності тощо [30, с. 139]. Тому визначимо прогноз податкового потенціалу на основі тенденцій динаміки податкових надходжень з урахуванням сукупності визначених податкових розривів.

Отже, для прогнозування податкового потенціалу України на 2018-2020 роки здійснимо прогноз окремо для реалізованої складової (фактичних податкових надходжень зведеного бюджету) та нереалізованої складової (визначених втрат податкових надходжень бюджету внаслідок наданих податкових пільг, податкового боргу та обсягу тіньової економіки).

В українській практиці бюджетного прогнозування найчастіше використовуються методи екстраполяції тренду [3, с. 19]. В контексті даного прогнозування застосовувався один з методів екстраполяції тренду – метод побудови трендової моделі на основі кривих зростання. Прогноз податкових надходжень визначався в програмі Microsoft Excel пакету Microsoft Office 2016 з використанням вбудованої функції програми (лінія тренду).

Здійснювати прогноз будемо за трьома типами кривих зростання: експоненційним, поліноміальним та лінійним на основі показників податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 2007-2017 роки (табл. 4).

Економіко-математичні характеристики типів кривих зростання *

Показник	Експоненційна	Поліноміальна	Лінійна
Рівняння тренду	$y = 143,048e^{0,146t}$	$y = 6,967t^2 - 27,125t + 227,19$	$y = 56,482 t + 46,041$
Середня відносна помилка апроксимації, %	1,73	11,02	17,23
Емпіричне кореляційне відношення	0,969	0,972	0,919
Коефіцієнт детермінації	0,940	0,945	0,845

* Примітка. Розраховано автором

Порівнюючи значення показників кореляції та детермінації для лінійного, поліноміального та експоненційного трендів стверджуємо, що параболічна функція є більш достовірною для прогнозування податкових надходжень.

Виходячи з адекватності результатів дослідження, побудуємо поліноміальний тренд із степенем полінома, рівній 2, тобто параболічну функцію (рис. 5).

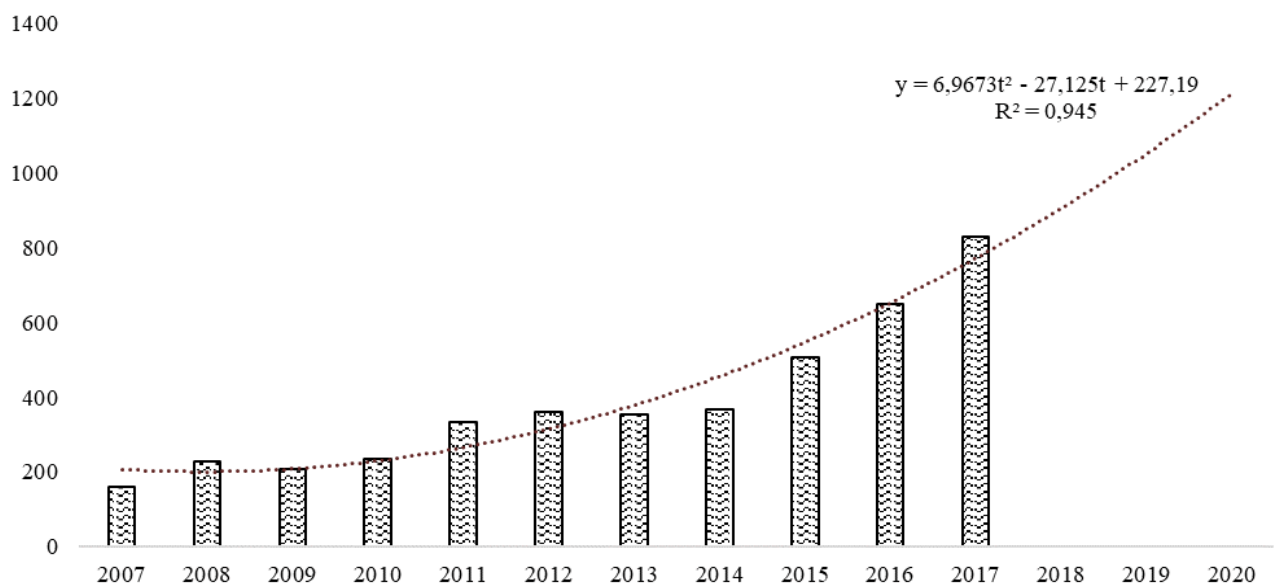

Рис. 5. Поліноміальна модель прогнозування податкових надходжень Зведеного бюджету України на 2018-2020 роки, млрд. грн. *

* Примітка. Розраховано автором

Для порівняння, розглянемо тенденцію прогнозних значень на 2018-2020 роки за трьома трендовими моделями (табл. 5).

Таблиця 5

Прогнозування податкових надходжень Зведеного бюджету України
на 2018-2020 роки

Період (t)	Експоненційна		Поліноміальна		Лінійна	
	Точковий	Інтервальний, $\alpha = 0,05$	Точковий	Інтервальний, $\alpha = 0,05$	Точковий	Інтервальний, $\alpha = 0,05$
2018	821,37	821,02-821,72	904,98	758,28-1051,68	723,83	495,82-951,84
2019	950,15	949,79-950,51	1052,03	899,34-1204,72	780,31	542,99-1017,63
2020	1099,13	1098,75-1099,51	1213,02	1053,70-1372,34	836,79	589,17-1084,41

* Примітка. Розраховано автором

Отже, спираючись на більш достовірні показники параболічної функції, маємо такі результати: прогноз податкових надходжень Зведеного бюджету України на 2018 рік становить 904,98 млрд. грн.; 2019 рік – 1052,03 млрд. грн., 2020 рік – 1213,02 млрд. грн. Інтервальна розбіжність досить велика, оскільки показники надходжень за 2007-2017 роки мали неоднозначну тенденцію.

Здійснимо прогноз нереалізованої складової податкового потенціалу, взявши за основу загальні втрати бюджету у 2010-2017 роках (табл. 6).

Таблиця 6

Економіко-математичні характеристики типів кривих зростання
на основі показників нереалізованої складової податкового потенціалу України*

Показники	Експоненційна	Поліноміальна	Лінійна
Рівняння тренду	$y = 133.85e^{0.17t}$	$y = 6.81t^2 - 8.50t + 178.54$	$y = 52.82t + 76.34$
Середня відносна помилка апроксимації, %	1,64	9,24	12,25
Емпіричне кореляційне відношення	0,96	0,98	0,949
Коефіцієнт детермінації	0,921	0,96	0,900

* Примітка. Розраховано автором

Побудуємо поліноміальну трендову модель, оскільки вона має більш адекватні для прогнозних періодів результати (рис. 6).

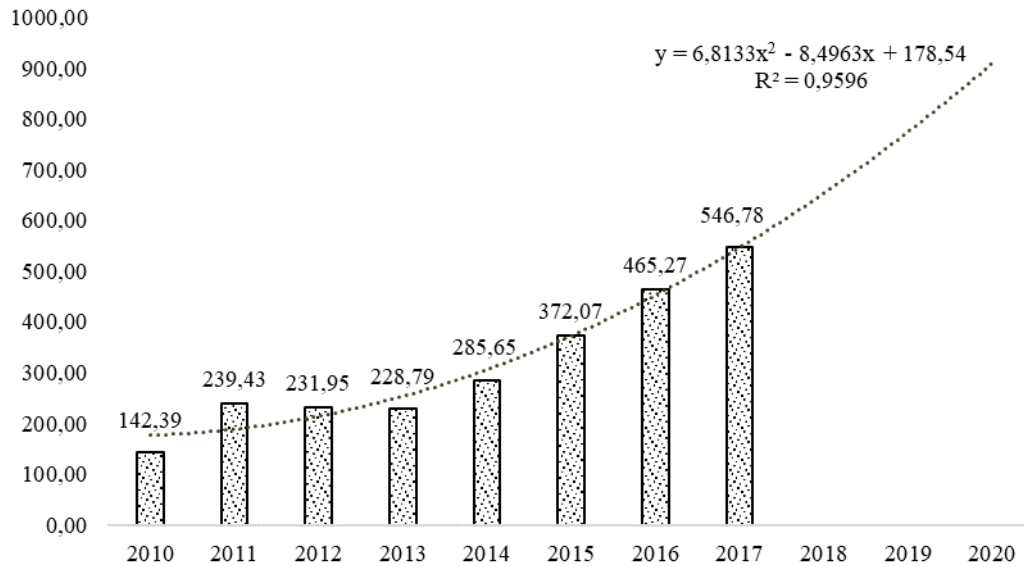

Рис. 6. Поліноміальна трендова модель прогнозування загальних втрат податкових надходжень Зведеного бюджету України на 2018-2020 роки *

* Примітка. Розраховано автором

Визначимо прогнозні показники податкових втрат бюджетних ресурсів держави на 2018-2020 роки за трьома типами кривих зростання (табл. 7).

Таблиця 7

Точковий прогноз втрат податкових надходжень Зведеного бюджету України за трьома типами кривих зростання *

Період (t)	Лінійна	Поліноміальна	Експоненційна
2018	551,75	653,94	624,8
2019	604,57	774,9	741,46
2020	657,39	909,48	879,9

* Примітка. Розраховано автором

Отже, визначимо загальну суму прогнозованого податкового потенціалу України на 2018-2020 роки з урахуванням реалізованої та нереалізованої його складових (табл. 8).

Прогнозування податкового потенціалу України на 2018-2020 роки *

Період (t)	Лінійна	Поліноміальна	Експоненційна
2018	1 275,58	1 558,92	1 446,17
2019	1 384,88	1 826,93	1 691,61
2020	1 494,18	2 122,50	1 979,03

* Примітка. Розраховано автором

Сумарні значення даного прогнозу спираються не тільки на наявні тенденції податкових надходжень, а й враховують недоотримані державою податки в результаті ухилення від оподаткування, накопичення податкового боргу та надання податкових пільг: у 2018 році – 1558,92 млрд. грн., у 2019 році – 1826,93 млрд. грн., у 2020 році – 2122,50 млрд. грн. Саме ці показники характеризують загальний податковий потенціал України за умови відсутності проявів податкових правопорушень в частині несплати податків. Отже, підвищити якість бюджетного прогнозування податкових надходжень пропонуємо за рахунок імплементації у вітчизняну практику комплексної оцінки нереалізованої складової податкового потенціалу.

Для повної реалізації податкового потенціалу потрібно, насамперед, протидіяти податковим злочинам, оскільки саме останні призводять до значних податкових втрат. Потенціал податків в Україні достатній, однак він не використовується повною мірою. Пропонуємо стимулювати юридичних осіб до легалізації результатів фінансово-господарської діяльності, що сприятиме створенню нових підприємств та, відповідно, робочих місць, що, у підсумку, розширить базу оподаткування.

Наразі в Україні застосовується така система оподаткування юридичних осіб як податок на прибуток підприємств. Її потенціал щодо стимулювання становлення смарт-промисловості містить такі традиційні групи інструментів, як регулювання ставки податку на прибуток, бази оподаткування і механізму визначення податкового зобов'язання. Серед пріоритетних напрямів

підвищення податкового потенціалу визначимо звільнення від оподаткування реінвестування власного прибутку в частині витрат на створення та модернізацію у власному підприємстві інноваційних, високотехнологічних засобів виробництва продукції, які стимулюватимуть підприємства України до переходу, як і у розвинених країнах світу, до смарт-промисловості та автоматизації виробництва. До переваг даних нововведень віднесемо приріст кількості та якості об'єктів промисловості і перехід до збільшення обсягів виробництва товарів з власної сировини в Україні й експорту вже готової продукції за кордон.

З метою використання податкового потенціалу України в повній мірі пропонуємо такі заходи:

- посилення протидії схемам ухилення від оподаткування за допомогою підвищення відповідальності за несплату податків, зробивши її не вигідною порівняно з добровільним виконанням свого податкового обов'язку;

- встановлення оптимального рівня податкового навантаження, який призведе до поступової детінізації економіки та підвищення обсягів податкових надходжень за рахунок розширення бази оподаткування;

- впровадження комплексної оцінки виміру доцільності застосування податкових пільг;

- удосконалення механізму застосування примусових заходів фіскальними органами до платників, які протермінували погашення податкового боргу;

- посилення фіскального потенціалу податків, об'єктом оподаткування яких є вартість товарів або майно власників, оскільки ухилення від оподаткування даних податків складне через неможливість приховати об'єкт;

- підвищення ефективності податкового контролю як засобу протидії правопорушенням у сфері оподаткування за допомогою створення єдиного незалежного органу з повноваженнями економічного контролю.

ВИСНОВКИ

Ефективність реалізації податкового потенціалу держави здійснює безпосередній вплив на рівень соціально-економічного розвитку країни. В роботі досліджені складові податкового потенціалу: реалізована, нереалізована та прогнозована. Реалізована складова формує фактичні податкові надходження, що надійшли до бюджету, тобто обсяг мобілізації податків до бюджетів всіх рівнів. Проведений нами аналіз показав, що податкові надходження є основним бюджетоутворюючим джерелом доходів Зведеного бюджету України за 2010-2017 роки.

Однак, в ході дослідження виявлені також значні обсяги податкових втрат, які формує нереалізована складова податкового потенціалу (існування податкового боргу, високий рівень тіньової економіки та надання податкових пільг), що є проявами уникнення та ухилення від сплати податків.

Прогнозована складова податкового потенціалу передбачає можливості розширення його обсягів за рахунок економічного зростання і приросту ВВП. Якість прогнозування податкових надходжень необхідно підвищити за допомогою комплексної оцінки всього податкового потенціалу держави. Як показав проведений нами аналіз, використання його нереалізованої складової при плануванні доходів бюджетів всіх рівнів, усунення причин недовиконання бюджетних показників є вирішальним чинником збільшення обсягу податкових надходжень.

Одночасне ефективне функціонування трьох складових податкового потенціалу дозволить не тільки протидіяти правопорушенням у сфері оподаткування, збільшивши обсяг податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів, а й підвищить привабливість національної економіки на міжнародній арені, слугуючи вагомим важелем піднесення соціально-економічного розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.Л. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): Монографія / В.Л. Андрущенко; Т.В. Тучак. – К.: Алерта, 2013. – 384 с.
2. Бюджетна система: Підручник / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
3. Воробйов Ю.М. Прогнозування податкових надходжень в контексті Податкового кодексу України / Ю.М. Воробйов, Л.З. Сітшаєва // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2010. – № 4(9). – С. 13-23.
4. Гончаров С.М. Тлумачний словник економіста / [С.М. Гончаров, Н.Б. Кушнір]; [за ред. проф. С.М. Гончарова]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
5. Десятнюк О.М. Домінанти мінімізації податкових втрат: Монографія / О.М. Десятнюк, М.М. Фільо. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 262 с.
6. Десятнюк О.М. Управління податковим боргом : Навч. посіб. / О.М. Десятнюк, Т.Я. Маршалок. – Тернопіль : Вектор, 2013. - 340 с.
7. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / за ред. Т.І. Єфименко, А.М. Соколовської. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. – 494 с.
8. Єфименко Т.І. Фіскальна та монетарна безпека національної економіки / Т.І. Єфименко. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління». – К., 2016. – 447 с.
9. Завадський Й.С. Економічний словник / Й.С. Завадський, Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – К.: Кондор, 2006. – 356 с.
10. Іванов Ю.Б. Регулятивний потенціал податкової системи України: Монографія / за заг. ред. Ю.Б. Іванова. – Харків: ХНЕУ, 2009. – 400 с.
11. Каламбет С.В. Податковий потенціал: теорія, практика, управління: Монографія / С.В. Каламбет. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – 304 с.

12. Коляда Т.А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика: Монографія / Т.А. Коляда. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. – 396 с.

13. Крисоватий А.І. Новітня парадигма преференційного оподаткування: Монографія / А.І. Крисоватий, Г.В. Василевська. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 260 с.

14. Крисоватий А.І. Планування та прогнозування податкових надходжень : Навч. посіб. / А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, В.В. Маслій. – Тернопіль : Економічна думка, 2011. – 260 с.

15. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

16. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>.

17. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

18. Паєнтко Т.В. Інтегральні та кількісні підходи в аналізі податкового потенціалу фінансового ринку / Т.В. Паєнтко // Інформаційні технології в освіті. - 2012. - № 13. - С. 144-149.

19. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

20. Подік І.І. Податкова складова економічної безпеки України: Монографія / І.І. Подік, Ю.В. Гончаров. – К.: Інтерсервіс, 2017. – 210 с.

21. Проскура К.П. Податковий потенціал ринку цінних паперів в Україні / К.П. Проскура // Науковий вісник НЛТУ України. - 2015. - Вип. 25.7. - С. 151-162.

22. Радіонов Ю.Д. Прогнозування і планування як інструмент ефективного управління та використання бюджетних коштів / Ю.Д. Радіонов // Економіка України. - 2014. - № 4. - С. 40-54.

23. Сідельникова Л.П. Податкова система: Навч. посіб. /

Л.П. Сідельникова, Н.М. Костіна. – Вид. 2-ге, виправ. й допов. - К.: Ліра-К, 2013. – 604 с.

24. Сідельникова Л.П. Податково-боргові стратегії формування бюджетних ресурсів держави: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / Л.П. Сідельникова. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 620 с.

25. Сідельникова Л.П. Теоретико-організаційні домінанти і практика розбудови податково-боргових джерел формування бюджетних ресурсів держави: Монографія / Л.П. Сідельникова. – Херсон: ПП Грінь Д.С., 2013. – 670 с.

26. Соколовська А.М. Концепція податкових витрат та шляхи її застосування в Україні / А.М. Соколовська, Я.В. Петраков // Фінанси України. – 2013. – № 11. – С. 23-44.

27. Тарангул Л.Л. Податкова політика та економічний розвиток регіонів: теорія, методологія, практика : автореф. дис. д-ра екон. наук / НАН України. Ін-т екон. прогнозування. – К., 2003. – 32 с.

28. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. – Львів: Кальварія, 2017. – 164 с.

29. Фінанси. Бюджет. Податки. Національна та міжнародна термінологія: у 3 т. / за ред. Т.І. Єфименко, А.І. Мярковського. - Вид. 2-ге, перероб. й допов. - Т. 1. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2010. – 624 с.

30. Фінанси: Навч. посіб. в 2-х част. / [В.Г. Баранова, І.С. Волохова, В.П. Хомутенко та ін.]; [за заг. ред. В.Г. Баранової]. - Ч. 2. – Одеса: Атлант, 2015. – 309 с.

31. Чугунов І.Я. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень / І.Я. Чугунов, В.Д. Макогон // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2014. – № 4. – С. 79-91.

32. Medina L. and Schneider F. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? / IMF Working Paper // Department of Economics, Johannes Kepler University of Linz. – 76 p.